
Michel Foucault
vandaag?

SUZAN LANGENBERG

Michel Foucault vandaag?

De bekende onderzoeksvraag van Foucault: wat/wie zijn wij – *que sommes nous* – in onze actualiteit? is meer dan ooit actueel in de onderneming, het ondernemen, van vandaag. Kunnen we deze actualiteit kennen – is er distantie genoeg om deze te kunnen kennen? En vervolgens, hoe kunnen we ons binnen de huidige politiek-economische arbitrage oriënteren?

In *Naissance de la biopolitique* (1979) lezen we de tekst van een 'ziener'. De problematisering van de verhouding tussen economie en politiek via een grondige analyse van het (neo-)liberalisme reflecteert 35 jaar later onze financieel-economische actualiteit. Foucault identificeert de markt als de initiële plaats van waarheidspreken (*véridicité*). Deze plaats van vrij handelen raakt door inmenging van de regelgever gejuridificeerd en de waarheidsprekende (onder)handeling en vrijheid van ontwikkeling – en daardoor de voortdurende (her)waardering van handelswaar(de) – leiden onvermijdelijk tot een toename van arbitrage. Centraliseren, organiseren, monopoliseren zijn intrinsiek aan de kapitalistische logica en irrationaliteit, geconcretiseerd in de kwartaalcijfers van ondernemingen en toename van geschillen. De sociale consequenties van het economische proces kunnen gecorrigeerd worden door sociale, juridische interventies, het institutionele kader van de economie. Sinds de verlichting differentieert niet langer de soeverein, maar de (rechts)staat het effect van het individuele handelen / ondernemen in relatie tot bestuurskunst.

Le dire vrai

Deze vlijmscherpe politiek-economische analyse van wat voorbij is, leest vandaag als een actualiteit. Dan te bedenken dat Foucault in 1978 kritiek omschreef als 'de besliste wil zo niet bestuurd te willen worden, zonder alternatief', refererend aan drie omwentelingen in de opvatting van natuur, recht en schrift in de 16de/17de eeuw. In 1984 beschrijft hij het effect van kritiek als een grensverkenning en – overschrijding, als een vrijheidspraktijk, als een deugd. Kritiek is onvermijdelijk, evenals arbitrage, evenals waarheidspreken. 'Le dire vrai' (waarheidspreken) diept Foucault verder uit in zijn colleges tussen 1980 en 1984 en gaat daarvoor onder andere terug naar de Griekse oudheid. Is er een relatie te leggen tussen wat Foucault uitlegt als de kunst van het besturen van de onverzoenbare spanning tussen het economische en juridische subject enerzijds en de stuurmanskunst van het zelf? Foucault zelf

legt deze relatie niet expliciet, hoewel de overgang van de *gouvernementalité* naar *de souci de soi* via het waarheidspreken deze relatie doet vermoeden.

Spanning

De oplopende spanning tussen het economische en het juridische subject demonstreert en produceert het actuele vraagstuk van het besturen, zelf sturen en/of bestuurd worden. Deze spanning vinden we vandaag terug in het stuurloze effect van het bedrijfsleven voortvloeiend in een schijnbaar onoplosbare kloof tussen arm en rijk, met daartegenover een extreem aanwezige staat in regels en wetten, zonder dat er sprake is van een raakvlak. De door Foucault geactualiseerde begrippen als grens (*limit*), moed (*courage*) en kritiek (*critique*) keren in hun problematisering terug in de huidige tijdgeest. In hoe er gesproken en geschreven wordt over bedrijven, consumptie, (sociaal) kapitaal, samenleving en in- en uitsluiting 'werken' ze en verschuiven hun betekenissen. Het zijn begrippen waarmee de verhouding tussen mensen in organisaties verduidelijkt wordt en tevens hun 'des-organiserend' effect. Kortom: de analyses zijn geschreven en gezegd – bedankt Michel Foucault. Het is aan ons om ze 'opnieuw' te lezen en tegen te spreken.

Suzan Langenberg